ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
MACIEJ SZPUNAR
της 25ης Οκτωβρίου 2017 [1]

Υπόθεση C-645/16

Conseils et mise en relations (CMR) SARL
κατά
Demeures terre et tradition SARL

[αίτηση του Cour de cassation
(Ανωτάτου Ακυρωτικού Δικαστηρίου, Γαλλία)
για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Προδικαστική παραπομπή – Οδηγία 86/653/ΕΟΚ – Άρθρο 17 – Εμπορικοί αντιπρόσωποι (ανεξάρτητοι επαγγελματίες) – Δικαίωμα του εμπορικού αντιπροσώπου για αποζημίωση ή αποκατάσταση της ζημίας μετά τη λύση της συμβάσεως αντιπροσωπείας – Εθνική πρακτική που αποκλείει το δικαίωμα αποζημιώσεως σε περίπτωση καταγγελίας της συμβάσεως από τον αντιπροσωπευόμενο κατά τη διάρκεια της προβλεπόμενης στη σύμβαση δοκιμαστικής περιόδου»

Εισαγωγή

1. Η παρούσα αίτηση προδικαστικής αποφάσεως, η οποία υποβλήθηκε από το Cour de cassation (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο, Γαλλία), αφορά την ερμηνεία του άρθρου 17 της οδηγίας 86/653/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 1986, για τον συντονισμό των δικαίων των κρατών μελών όσον αφορά τους εμπορικούς αντιπροσώπους (ανεξάρτητους επαγγελματίες) [2].

2. Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της εταιρίας Conseils et mise en relations SARL (στο εξής: CMR) και της εταιρίας Demeures terre et tradition SARL (στο εξής: DTT) σχετικά με αγωγή την οποία άσκησε η CMR με αίτημα την καταβολή αποζημιώσεως για την αποκατάσταση της ζημίας που υπέστη εξαιτίας της λύσεως της συμβάσεως εμπορικής αντιπροσωπείας που είχε συνάψει με την DTT.

3. Η υπό κρίση υπόθεση αφορά τη δυνατότητα εφαρμογής των διατάξεων της οδηγίας 86/653, και ειδικότερα του άρθρου της 17, στις περιπτώσεις όπου οι συμβαλλόμενοι σε σύμβαση εμπορικής αντιπροσωπείας προέβλεψαν δοκιμαστική περίοδο κατά τη διάρκεια της οποίας ο αντιπροσωπευόμενος κατήγγειλε τη σύμβαση. Εκτός από το ζήτημα του επιτρεπτού της ρήτρας περί δοκιμαστικής περιόδου που συνεπάγεται τη μη εφαρμογή των διατάξεων της οδηγίας 86/653, και ειδικότερα του άρθρου της 17, επί των συμβάσεων που κατά κανόνα διέπονται από την εν λόγω οδηγία, η υπό κρίση υπόθεση παρέχει στο Δικαστήριο την ευκαιρία να εξετάσει το ευρύτερο ζήτημα ποιες πτυχές της συμβάσεως εμπορικής αντιπροσωπείας εναρμονίζονται δυνάμει της οδηγίας αυτής.

1 Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

2 ΕΕ 1986, L 382, σ. 17.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

4. Η δεύτερη και η τρίτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 86/653 έχουν ως εξής:

«[εκτιμώντας] ότι οι διαφορές μεταξύ των εθνικών νομοθεσιών σε θέματα εμπορικής αντιπροσώπευσης επηρεάζουν αισθητά στο εσωτερικό της [Ευρωπαϊκής Ένωσης] τις συνθήκες ανταγωνισμού και άσκησης του επαγγέλματος, επηρεάζουν την προστασία των εμπορικών αντιπροσώπων στις σχέσεις τους με τους αντιπροσωπευόμενους και είναι επιζήμιες για την ασφάλεια των εμπορικών πράξεων· εξάλλου, οι διαφορές αυτές είναι δυνατό να παρεμποδίζουν αισθητά τη σύναψη και τη λειτουργία των συμβάσεων εμπορικής αντιπροσωπείας μεταξύ αντιπροσωπευόμενου και εμπορικού αντιπροσώπου που είναι εγκατεστημένοι σε διαφορετικά κράτη μέλη·

[εκτιμώντας] ότι οι εμπορικές συναλλαγές μεταξύ κρατών μελών πρέπει να διενεργούνται υπό συνθήκες που προσιδιάζουν σε ενιαία αγορά, πράγμα που επιβάλλει την προσέγγιση των συστημάτων δικαίου των κρατών μελών στον απαραίτητο βαθμό για την καλή λειτουργία της κοινής αυτής αγοράς· ότι για τον σκοπό αυτό, οι έστω ενοποιημένοι κανόνες για τις συγκρούσεις νόμων δεν εξαλείφουν στον τομέα της εμπορικής αντιπροσωπείας τις προαναφερόμενες δυσχέρειες και συνεπώς δεν καθιστούν περιττή την προτεινόμενη εναρμόνιση».

5. Το άρθρο 1, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας αυτής ορίζει:

«1. Τα μέτρα εναρμόνισης που θεσπίζονται από την παρούσα οδηγία εφαρμόζονται στις νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις των κρατών μελών, που διέπουν τις σχέσεις ανάμεσα στους εμπορικούς αντιπροσώπους και τους αντιπροσωπευομένους από αυτούς.

2. Κατά την έννοια της παρούσας οδηγίας, "εμπορικός αντιπρόσωπος" είναι εκείνος στον οποίο, υπό την ιδιότητά του ως ανεξάρτητου μεσολαβητή, ανατίθεται σε μόνιμη βάση είτε να διαπραγματεύεται για λογαριασμό άλλου προσώπου, το οποίο καλείται στο εξής "αντιπροσωπευόμενος", την πώληση ή την αγορά εμπορευμάτων είτε να διαπραγματεύεται και να συνάπτει τις πράξεις αυτές επ' ονόματι και για λογαριασμό του αντιπροσωπευόμενου.»

6. Τα άρθρα 13 έως 20 της οδηγίας 86/653 περιλαμβάνονται στο κεφάλαιό της IV, το οποίο επιγράφεται «Σύναψη και λήξη της σύμβασης εμπορικής αντιπροσωπείας». Το άρθρο 14 της οδηγίας αυτής προβλέπει τα εξής:

«Σύμβαση ορισμένου χρόνου, την οποία τα δύο μέρη συνεχίζουν να εκτελούν μετά τη λήξη της, θεωρείται ότι μετατρέπεται σε σύμβαση αορίστου χρόνου.»

7. Κατά το άρθρο 15, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας 86/653:

«1. Όταν η σύμβαση εμπορικής αντιπροσωπίας είναι αορίστου χρόνου, κάθε ένας από τους συμβαλλόμενους μπορεί να την καταγγείλει, με τήρηση ορισμένης προθεσμίας.

2. Η προθεσμία καταγγελίας είναι ένας μήνας για το πρώτο έτος της σύμβασης, δύο μήνες από την αρχή του δεύτερου έτους, τρεις μήνες από την αρχή του τρίτου και για τα επόμενα έτη. Δεν είναι δυνατό να οριστούν μικρότερες προθεσμίες με συμφωνία των συμβαλλομένων.»

8. Το άρθρο 17, παράγραφοι 1 έως 3, της οδηγίας αυτής προβλέπει:

«1. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα απαραίτητα μέτρα για να εξασφαλίζεται στον εμπορικό αντιπρόσωπο, μετά τη λύση της σύμβασης εμπορικής αντιπροσωπείας, κατ' αποκοπήν αποζημίωση σύμφωνα με την παράγραφο 2 ή ανόρθωση της ζημίας σύμφωνα με την παράγραφο 3.

2.

α) Ο εμπορικός αντιπρόσωπος δικαιούται κατ' αποκοπήν αποζημίωση αν και εφόσον:

– έφερε νέους πελάτες στον εντολέα ή προήγαγε σημαντικά τις υποθέσεις με τους υπάρχοντες πελάτες και ο εντολέας διατηρεί ουσιαστικά οφέλη που προκύπτουν από τις υποθέσεις με τους πελάτες αυτούς, και

– η καταβολή της αποζημιώσεως αυτής είναι δίκαιη, λαμβανομένων υπόψη όλων των περιστάσεων και ιδιαίτερα των προμηθειών που χάνει ο εμπορικός αντιπρόσωπος και οι οποίες προκύπτουν από τις υποθέσεις με τους πελάτες αυτούς. […].

β) Το ποσό της αποζημίωσης αυτής δεν μπορεί να υπερβαίνει ποσό ισοδύναμο με μια ετήσια αποζημίωση υπολογιζόμενη με βάση τον μέσο ετήσιο όρο των αμοιβών που εισέπραξε ο εμπορικός αντιπρόσωπος κατά τα πέντε τελευταία έτη αν δε η σύμβαση διήρκεσε λιγότερο από πέντε έτη, η αποζημίωση υπολογίζεται με βάση τον μέσο όρο της εν λόγω περιόδου.

γ) Η χορήγηση αυτής της κατ' αποκοπήν αποζημίωσης δεν στερεί από τον εμπορικό αντιπρόσωπο την αξίωση για την ανόρθωση της ζημίας την οποία υπέστη.

3. Ο εμπορικός αντιπρόσωπος έχει αξίωση για την ανόρθωση της ζημίας που υφίσταται λόγω της διακοπής των σχέσεων με τον αντιπροσωπευόμενο.

Η ζημία αυτή οφείλεται ιδίως στη λύση της σύμβασης υπό όρους:

– που στερούν τον εμπορικό αντιπρόσωπο από προμήθειες που θα του παρείχε η ομαλή εκτέλεση της σύμβασης ενώ συγχρόνως προσπορίζουν στον αντιπροσωπευόμενο σημαντικά πλεονεκτήματα συνδεόμενα με τη δραστηριότητα του εμπορικού αντιπροσώπου,

– ή/και που δεν επέτρεψαν στον αντιπρόσωπο να αποσβέσει τα έξοδα και τις δαπάνες που ανέλαβε κατόπιν υποδείξεων του αντιπροσωπευόμενου για την εκτέλεση της σύμβασης.»

9. Το άρθρο 18 της ίδιας οδηγίας έχει ως εξής:

«Η κατ' αποκοπήν αποζημίωση ή η ανόρθωση της ζημίας κατά το άρθρο 17 δεν οφείλεται:

α) όταν ο εντολέας καταγγείλει τη σύμβαση λόγω πταίσματος εμπορικού αντιπροσώπου το οποίο θα δικαιολογούσε βάσει της εθνικής νομοθεσίας καταγγελία της σύμβασης κατά πάντα χρόνο,

β) όταν ο εμπορικός αντιπρόσωπος καταγγέλλει τη σύμβαση, εκτός αν η λύση αυτή οφείλεται σε πταίσμα του αντιπροσωπευόμενου ή δικαιολογείται από λόγους ηλικίας, σωματικής αδυναμίας ή ασθένειας του εμπορικού αντιπροσώπου εξαιτίας των οποίων δεν είναι δυνατό να απαιτηθεί εύλογα από αυτόν η εξακολούθηση της δραστηριότητάς του,

γ) όταν, μετά από συμφωνία με τον αντιπροσωπευόμενο, ο αντιπρόσωπος εκχωρεί σε τρίτο τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που έχει αναλάβει δυνάμει της σύμβασης εμπορικής αντιπροσωπείας.»

10. Τέλος, το άρθρο 19 της οδηγίας αυτής προβλέπει ότι «[τ]α μέρη δεν μπορούν πριν από τη λήξη της σύμβασης να παρεκκλίνουν από τις διατάξεις των άρθρων 17 και 18 σε βάρος του εμπορικού αντιπροσώπου».

Το γαλλικό δίκαιο

11. Η Γαλλική Δημοκρατία μετέφερε στο εσωτερικό της δίκαιο το άρθρο 17 της οδηγίας 86/653 επιλέγοντας το καθεστώς που προβλέπει η παράγραφος 3 της εν λόγω διατάξεως.

12. Συναφώς, το άρθρο L134-12 του code de commerce (εμπορικού κώδικα) προβλέπει:

«Σε περίπτωσης λύσεως της σχέσεως με τον αντιπροσωπευόμενο, ο εμπορικός αντιπρόσωπος δικαιούται αποζημίωση για την αποκατάσταση της ζημίας που υπέστη.

Ο εμπορικός αντιπρόσωπος εκπίπτει του δικαιώματος αποζημιώσεως αν δεν γνωστοποιήσει στον αντιπροσωπευόμενο, εντός προθεσμίας ενός έτους από τη λύση της συμβάσεως, ότι προτίθεται να ασκήσει τα δικαιώματά του.

Οι διάδοχοι του εμπορικού αντιπροσώπου έχουν επίσης δικαίωμα αποζημιώσεως όταν η σύμβαση λύθηκε λόγω θανάτου του εμπορικού αντιπροσώπου.»

Τα πραγματικά περιστατικά, η διαδικασία και το προδικαστικό ερώτημα

13. Στις 2 Δεκεμβρίου 2011, η DTT, ως αντιπροσωπευόμενη, συνήψε με την CMR σύμβαση εμπορικής αντιπροσωπείας με αντικείμενο την πώληση μονοκατοικιών. Η εν λόγω σύμβαση προέβλεπε δοκιμαστική περίοδο δώδεκα μηνών, κατόπιν της οποίας θα καθίστατο σύμβαση αορίστου χρόνου, καθώς και τη δυνατότητα των συμβαλλομένων να καταγγείλουν τη σύμβαση κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής, τηρουμένης προθεσμίας προειδοποιήσεως δεκαπέντε ημερών κατά τον πρώτο μήνα και ενός μήνα μετά τον πρώτο μήνα. Η σύμβαση εμπορικής αντιπροσωπείας έθετε ως στόχο την πραγματοποίηση 25 πωλήσεων ετησίως.

14. Με έγγραφο της 12ης Ιουνίου 2012, η DTT γνωστοποίησε στη CMR την απόφασή της να καταγγείλει τη σύμβαση, κατά τη λήξη της συμβατικής προθεσμίας προειδοποιήσεως του ενός μήνα. Η αιτιολογία της αποφάσεως αυτής συνίστατο στη μη επίτευξη του στόχου που είχε τεθεί από την εν λόγω σύμβαση, δεδομένου ότι η CMR είχε πραγματοποιήσει μόνο μία πώληση σε διάστημα πέντε μηνών.

15. Με δικόγραφο της 20ής Μαρτίου 2013, η CMR άσκησε αγωγή κατά της DTT ενώπιον του tribunal de commerce d'Orléans (δικαστηρίου εμπορικών διαφορών Ορλεάνης, Γαλλία) με αίτημα, μεταξύ άλλων, την καταβολή αποζημιώσεως για την αποκατάσταση της ζημίας εξαιτίας της λύσεως της συμβάσεως εμπορικής αντιπροσωπείας. Με απόφαση της 30ής Ιανουαρίου 2014, το εν λόγω δικαστήριο δέχθηκε εν μέρει την αγωγή της CMR.

16. Στις 14 Φεβρουαρίου 2014, η DTT άσκησε έφεση κατά της αποφάσεως αυτής. Με απόφαση της 18ης Δεκεμβρίου 2014, το cour d'appel d'Orléans (εφετείο Ορλεάνης, Γαλλία) εξαφάνισε εν μέρει την απόφαση του tribunal de commerce d'Orléans (δικαστηρίου εμπορικών διαφορών Ορλεάνης). Ειδικότερα, το δευτεροβάθμιο δικαστήριο έκρινε ότι η προβλεπόμενη από το άρθρο L134-12 του εμπορικού κώδικα αποζημίωση δεν οφείλεται σε περίπτωση λύσεως της συμβάσεως εμπορικής αντιπροσωπείας κατά τη διάρκεια της δοκιμαστικής περιόδου.

17. Η CMR άσκησε αναίρεση κατά της εν λόγω αποφάσεως ενώπιον του Cour de cassation (Ανωτάτου Ακυρωτικού Δικαστηρίου). Όπως το Cour de cassation (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο) επισήμανε με την αίτησή του προδικαστικής αποφάσεως, πρώτον, η απόφαση του cour d'appel d'Orléans (εφετείου Ορλεάνης) εφάρμοσε πάγια νομολογία του chambre commerciale, financière et économique (τμήματος εμπορικών, χρηματοπιστωτικών και οικονομικών υποθέσεων) του Cour de cassation (Ανωτάτου Ακυρωτικού Δικαστηρίου), κατά την οποία το δικαίωμα αποζημιώσεως υπόκειται σε εξαίρεση σε περίπτωση λύσεως της συμβάσεως εμπορικής αντιπροσωπείας κατά τη διάρκεια της δοκιμαστικής περιόδου. Δεύτερον, το Cour de cassation (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο) τόνισε ότι η οδηγία 86/653 δεν αναφέρεται σε ενδεχόμενη δοκιμαστική περίοδο, οπότε οι συμβαλλόμενοι σε σύμβαση εμπορικής αντιπροσωπείας δύνανται να προβλέπουν μια τέτοια περίοδο, χωρίς τούτο να συνιστά παραβίαση του δικαίου της Ένωσης. Τέλος, τρίτον, το εν λόγω δικαστήριο, παραπέμποντας στη νομολογία του Δικαστηρίου, υπενθύμισε ότι η οδηγία 86/653 αποσκοπεί στην προστασία του εμπορικού αντιπροσώπου στις σχέσεις του με τον αντιπροσωπευόμενο και ότι το άρθρο 17, παράγραφοι 2 και 3, της οδηγίας αυτής πρέπει να ερμηνεύεται κατά τρόπο συμβάλλοντα στην προστασία αυτή.

18. Ακριβώς υπό τις συνθήκες αυτές το Cour de cassation (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να θέσει στο Δικαστήριο το εξής προδικαστικό ερώτημα:

«Έχει εφαρμογή η διάταξη του άρθρου 17 της οδηγίας [86/653] σε περίπτωση λύσεως της συμβάσεως εμπορικής αντιπροσωπείας κατά τη διάρκεια της προβλεπόμενης σε αυτή δοκιμαστικής περιόδου;»

19. Η DTT, η Γαλλική και η Γερμανική Κυβέρνηση καθώς και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υπέβαλαν γραπτές παρατηρήσεις.

Ανάλυση

20. Με το προδικαστικό ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται ως προς τη δυνατότητα εφαρμογής του άρθρου 17, παράγραφοι 2 και 3, της οδηγίας 86/653. Γενικότερα, με το ερώτημά του το αιτούν δικαστήριο ζητεί να εξεταστεί αν είναι συμβατή με την οδηγία 86/653 η νομολογία του σχετικά με τις συμβάσεις εμπορικής αντιπροσωπείας, κατά την οποία το καθεστώς του εμπορικού αντιπροσώπου όπως ορίζεται στην οδηγία 86/653 τίθεται σε ισχύ μόνο μετά το πέρας της δοκιμαστικής περιόδου.

Εισαγωγικές παρατηρήσεις

21. Πρέπει κατ' αρχάς να υπομνησθεί ότι η οδηγία 86/653 έχει εφαρμογή στο πλαίσιο διαφοράς στην οποία αντιδικούν δύο συμβαλλόμενοι σε σύμβαση εμπορικής αντιπροσωπείας που κατοικούν στη Γαλλία και η οποία δεν παρουσιάζει κανένα στοιχείο αλλοδαπότητας[3].

22. Συναφώς, επισημαίνεται ειδικά ότι δεν αμφισβητείται ότι σκοπός της οδηγίας 86/653 είναι η εναρμόνιση του δικαίου των κρατών μελών ως προς τις έννομες σχέσεις μεταξύ των μερών συμβάσεως εμπορικής αντιπροσωπείας[4], όπως προκύπτει από το άρθρο της 1, παράγραφος 1. Συγκεκριμένα, η αρχική λογική της οδηγίας 86/653 ήταν να θέσει σε ίση μοίρα τους αντιπροσωπευόμενους που ασκούν τις δραστηριότητές τους εντός της εσωτερικής αγοράς

3 Βλ., συναφώς, απόφαση της 13ης Ιουλίου 2000, Centrosteel (C-456/98, EU:C:2000:402, σκέψη 13), με την οποία το Δικαστήριο έκρινε ότι η οδηγία 86/653 «αποβλέπει στην εναρμόνιση του δικαίου των κρατών μελών όσον αφορά τις έννομες σχέσεις μεταξύ των μερών σε σύμβαση εμπορικής αντιπροσωπείας, ανεξάρτητα από οποιοδήποτε διασυνοριακό στοιχείο. Επομένως, το πεδίο εφαρμογής της εκτείνεται πέραν εκείνου των θεμελιωδών ελευθεριών που καθιερώνει η Συνθήκη».

4 Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 23ης Μαρτίου 2006, Honyvem Informazioni Commerciali (C-465/04, EU:C:2006:199, σκέψη 18 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

συνεργαζόμενοι με εμπορικούς αντιπροσώπους: προκειμένου να επενδύσουν και να ασκήσουν τις εμπορικές τους δραστηριότητες, οι αντιπροσωπευόμενοι πρέπει να γνωρίζουν σε ποιους κανόνες θα υπόκεινται όσον αφορά την αποζημίωση ή την αμοιβή των εμπορικών αντιπροσώπων των οποίων τις υπηρεσίες θα χρησιμοποιούν [5].

23. Ακριβώς στο πλαίσιο της συλλογιστικής αυτής το Δικαστήριο έχει κρίνει, αφενός, ότι τα άρθρα 17 και 18 της οδηγίας αυτής έχουν καθοριστική σημασία, επειδή ορίζουν το επίπεδο προστασίας το οποίο ο νομοθέτης της Ένωσης έκρινε εύλογο να παράσχει στους εμπορικούς αντιπροσώπους στο πλαίσιο της δημιουργίας της ενιαίας αγοράς, και, αφετέρου, ότι το καθεστώς που θεσπίστηκε προς τούτο με την οδηγία αυτή έχει επιτακτικό χαρακτήρα [6].

Επί της λειτουργίας του κατά το άρθρο 17 της οδηγίας 86/653 συστήματος αποζημιώσεως

24. Εκ προοιμίου, πρέπει να εξεταστεί, πρώτον, η λειτουργία του κατά το άρθρο 17 της οδηγίας 86/653 συστήματος αποζημιώσεως. Το Δικαστήριο ήδη είχε την ευκαιρία, ειδικά στις αποφάσεις Honyvem Informazioni Commerciali [7] και Marchon Germany [8], να παράσχει κάποιες διευκρινίσεις ως προς το ζήτημα αυτό [9].

25. Πρέπει, ευθύς εξαρχής, να ληφθούν υπόψη ορισμένα χαρακτηριστικά στοιχεία της λειτουργίας της συμβάσεως εμπορικής αντιπροσωπείας. Μολονότι η εργασία του εμπορικού αντιπροσώπου συνίσταται, κατ' ουσίαν, στις διαπραγματεύσεις για την τέλεση εμπορικών πράξεων και στη δημιουργία νέων εμπορικών σχέσεων προς όφελος του αντιπροσωπευομένου, ο εμπορικός αντιπρόσωπος –κατ' αρχήν– δικαιούται προμήθεια μόνο όταν συγκεκριμένη πράξη τελέστηκε χάρη στη μεσολάβησή του, όπως προκύπτει ιδίως από το άρθρο 7, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 86/653. Αντιθέτως, μια σχέση με πελάτη, άπαξ έχει αποδειχθεί, μπορεί να οδηγήσει σε σειρά πράξεων χωρίς την εκ νέου μεσολάβηση του εμπορικού αντιπροσώπου. Έτσι, η προηγηθείσα εργασία αμείβεται αναλόγως. Ακριβώς στο πλαίσιο αυτό πρέπει να εκτιμηθεί η φύση του κατά το άρθρο 17 της οδηγίας 86/653 συστήματος αποζημιώσεως.

26. Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι η οικονομική ζημία κατά την έννοια του άρθρου 17, παράγραφος 3, της οδηγίας 86/653 μπορεί να οφείλεται στο γεγονός ότι η σύμβαση λύθηκε στο χρονικό σημείο στο οποίο ο εμπορικός αντιπρόσωπος είχε προσελκύσει νέο πελάτη. Συγκεκριμένα, στην περίπτωση αυτή, οι προμήθειες που καταβλήθηκαν μέχρι τη λύση της συμβάσεως δεν αντανακλούν την υπεραξία που δημιουργήθηκε προς όφελος του αντιπροσωπευομένου [10]. Κατά συνέπεια, ο μηχανισμός αποζημιώσεως δεν έχει ως σκοπό την επιβολή κυρώσεως λόγω της καταγγελίας της συμβάσεως ή τη χορήγηση προσόδου στον εμπορικό αντιπρόσωπο εξαιτίας της καταγγελίας της συμβάσεως, αλλά την καταβολή αμοιβής για την προηγηθείσα εργασία του εμπορικού αντιπροσώπου. Ως εκ τούτου, το προβλεπόμενο από το άρθρο 17, παράγραφος 3, της οδηγίας 86/653

5 Βλ., επίσης, προτάσεις μου στην υπόθεση Agro Foreign Trade & Agency (C-507/15, EU:C:2016:809, σημείο 56).

6 Απόφαση της 17ης Οκτωβρίου 2013, Unamar (C-184/12, EU:C:2013:663, σκέψεις 39 και 40).

7 Απόφαση της 23ης Μαρτίου 2006 (C-465/04, EU:C:2006:199).

8 Απόφαση της 7ης Απριλίου 2016 (C-315/14, EU:C:2016:211).

9 Εκτός από την προβλεπόμενη από το άρθρο 17 της οδηγίας 86/653 λειτουργία, το Δικαστήριο ήδη έχει επανειλημμένως εξετάσει άλλα ζητήματα που αφορούν την ερμηνεία του άρθρου αυτού, ήτοι σχετικά με τη δυνατότητα εφαρμογής της οδηγίας αυτής σε περίπτωση κατά την οποία κάποιο από τα συμβαλλόμενα μέρη είναι εγκατεστημένο σε τρίτο κράτος, βλ. αποφάσεις της 9ης Νοεμβρίου 2000, Ingmar (C-381/98, EU:C:2000:605), και της 16ης Φεβρουαρίου 2017, Agro Foreign Trade & Agency (C-507/15, EU:C:2017:129)· σχετικά με τον τρόπο υπολογισμού της αποζημιώσεως και το επιτρεπτό της καταβολής συμπληρωματικής αποζημιώσεως, βλ. αποφάσεις της 26ης Μαρτίου 2009, Semen (C-348/07, EU:C:2009:195), και της 3ης Δεκεμβρίου 2015, Quenon K. (C-338/14, EU:C:2015:795), ή, επίσης, σχετικά με την απόσβεση του δικαιώματος του εμπορικού αντιπροσώπου σε περίπτωση πταίσματός του ή μη εκτελέσεως συμβάσεως συναφθείσας με τρίτον, βλ. αποφάσεις της 28ης Οκτωβρίου 2010, Volvo Car Germany (C-203/09, EU:C:2010:647), και της 17ης Μαΐου 2017, ERGO Poist'ov ňa (C-48/16, EU:C:2017:377).

10 Βλ. προτάσεις μου της 10ης Σεπτεμβρίου 2015 στην υπόθεση Marchon Germany (C-315/14, EU:C:2015:585, σημείο 27), και την –προφανώς μη δεσμευτική, αλλά διαφωτιστική– έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής της 23ης Ιουλίου 1996 σχετικά με την εφαρμογή του άρθρου 17 της οδηγίας του Συμβουλίου για τον συντονισμό των δικαίων των κρατών μελών όσον αφορά τους εμπορικούς αντιπροσώπους (ανεξάρτητους επαγγελματίες) (86/653/ΕΟΚ) [COM(96) 364 τελικό].

δικαίωμα του εμπορικού αντιπροσώπου για αποζημίωση λόγω της ζημίας που υπέστη εξαρτάται από την επίδοση του εν λόγω αντιπροσώπου κατά τη διάρκεια της ισχύος της συμβάσεως και από τα οφέλη που ο αντιπροσωπευόμενος εξακολουθεί να αποκομίζει από την εν λόγω εργασία [11]. Επομένως, η αποζημίωση του εμπορικού αντιπροσώπου μετά τη λύση της συμβάσεως εξακολουθεί να αποτελεί μέρος της υποχρεώσεως αντιπαροχής που υπέχει ο αντιπροσωπευόμενος. Αντιθέτως, εξυπακούεται ότι δεν θα καταβληθεί αποζημίωση στον εμπορικό αντιπρόσωπο στην περίπτωση που αυτός δεν παρέσχε υπηρεσίες οικονομικά επωφελείς για τον αντιπροσωπευόμενο.

Επί της φύσεως και των εννόμων αποτελεσμάτων της ρήτρας περί δοκιμαστικής περιόδου

27. Δεύτερον, πρέπει να εξεταστούν γενικά η φύση και τα έννομα αποτελέσματα της ρήτρας περί δοκιμαστικής περιόδου.

28. Μολονότι το Δικαστήριο δεν είχε ακόμη την ευκαιρία να αποφανθεί επί της φύσεως μιας δοκιμαστικής περιόδου στο πλαίσιο των συμβάσεων εμπορικής αντιπροσωπείας, εντούτοις από τη νομολογία του σε θέματα εργατικού δικαίου, και ιδίως από την απόφαση Nisttahuz Poclava [12], προκύπτει ότι σκοπός της δοκιμαστικής περιόδου είναι να παράσχει στον εργοδότη τη δυνατότητα να εξακριβώσει την καταλληλότητα και τις ικανότητες του εργαζομένου κατά την εκτέλεση των καθηκόντων με τα οποία είναι επιφορτισμένος. Σε αντίθεση με τη σύμβαση εμπορικής αντιπροσωπείας, η σύμβαση εργασίας χαρακτηρίζεται από την υποχρέωση του εργαζομένου όχι να οδηγήσει σε ένα αποτέλεσμα, αλλά να παράσχει μια υπηρεσία. Ο εμπορικός αντιπρόσωπος ασκεί αυτόνομα την επαγγελματική του δραστηριότητα, ενώ η σύμβαση εργασίας συνεπάγεται την ύπαρξη σχέσεως εξαρτήσεως μεταξύ του εργοδότη και του εργαζομένου. Εξάλλου, αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο, στο πλαίσιο συμβάσεως εργασίας, η δοκιμαστική περίοδος καθιστά δυνατή την εκπαίδευση και καθοδήγηση του νέου εργαζομένου. Τέτοια ανάγκη δεν υφίσταται όσον αφορά τη σχέση μεταξύ του αντιπροσωπευομένου και του εμπορικού αντιπροσώπου.

29. Εντούτοις, αυτά τα δύο είδη συμβάσεων είναι συγκρίσιμα όσον αφορά τον intuitu personae χαρακτήρα τους. Η σύμβαση εμπορικής αντιπροσωπείας δημιουργεί επίσης μόνιμη συμβατική σχέση [13] η οποία χαρακτηρίζεται από μια σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ των συμβαλλομένων μερών. Από τα προεκτεθέντα προκύπτει ότι, στο πλαίσιο συμβάσεως εμπορικής αντιπροσωπείας, η διευκόλυνση της καταγγελίας, όταν χρειάζεται, της συμβάσεως, προκειμένου να παύσει να υφίσταται συμβατικός δεσμός του συμβαλλομένου με αντισυμβαλλόμενο ο οποίος δεν ανταποκρίνεται στις προσδοκίες του, παρουσιάζεται ως ο μοναδικός σκοπός της συνομολογήσεως της ρήτρας περί δοκιμαστικής περιόδου. Τέλος, θεωρώ σημαντικό να υπογραμμίσω ότι αυτή καθ' εαυτή η συμβατική δέσμευση, δηλαδή η υποχρέωση παροχής και αντιπαροχής, δεν επηρεάζεται από την εν λόγω ρήτρα. Με άλλα λόγια, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι η σύμβαση εμπορικής αντιπροσωπείας δεν «έχει συναφθεί οριστικά» όσο δεν έχει περατωθεί η δοκιμαστική περίοδος. Η σύμβαση συνάπτεται οριστικά με την υπογραφή της.

Επί της νομιμότητας της ρήτρας περί δοκιμαστικής περιόδου στις συμβάσεις εμπορικής αντιπροσωπείας

30. Πρέπει ευθύς εξαρχής να εξετάσω εν τάχει αν οι συμβαλλόμενοι σε σύμβαση εμπορικής αντιπροσωπείας που διέπεται από την οδηγία 86/653 δύνανται να συνομολογήσουν –γενικώς– ρήτρα περί δοκιμαστικής περιόδου. Μολονότι το αιτούν δικαστήριο δεν διατύπωσε το προδικαστικό του ερώτημα υπό την έννοια αυτή, το σκεπτικό της αποφάσεώς του περί παραπομπής, καθώς και οι γραπτές παρατηρήσεις της DTT επικεντρώνονται κατ' ουσίαν στο ζήτημα αυτό.

11 Βλ., στο ίδιο πνεύμα, απόφαση της 7ης Απριλίου 2016, Marchon Germany (C-315/14, EU:C:2016:211, σκέψη 33), και προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Poiares Maduro στην υπόθεση Honyvem Informazioni Commerciali (C-465/04, EU:C:2005:641, σημείο 26).

12 Απόφαση της 5ης Φεβρουαρίου 2015 (C-117/14, EU:C:2015:60, σκέψη 36).

13 Βλ., επίσης, άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 86/653.

31. Το αιτούν δικαστήριο καθώς και η DTT φαίνεται να θεωρούν ότι το κατά το άρθρο 17, παράγραφοι 2 και 3, της οδηγίας 86/653 σύστημα αποζημιώσεως δεν έχει εφαρμογή σε περίπτωση λύσεως της συμβάσεως κατά τη διάρκεια της δοκιμαστικής περιόδου. Ειδικότερα, εκτιμούν ότι σύμβαση προβλέπουσα δοκιμαστική περίοδο δεν έχει συναφθεί οριστικά, οπότε το καθεστώς του εμπορικού αντιπροσώπου δεν έχει ακόμη εφαρμογή. Κατά πάγια νομολογία του αιτούντος δικαστηρίου, ο εμπορικός αντιπρόσωπος δεν μπορεί, καθ' όλη τη διάρκεια ενδεχόμενης δοκιμαστικής περιόδου, να επικαλεσθεί τα δικαιώματα που του παρέχει η οδηγία 86/653.

32. Η DTT υποστηρίζει συγκεκριμένα ότι, ελλείψει απαγορεύσεως συνομολογήσεως ρήτρας περί δοκιμαστικής περιόδου στην οδηγία 86/653, το καθεστώς του εμπορικού αντιπροσώπου δεν έχει εφαρμογή λόγω των εννόμων αποτελεσμάτων τα οποία προβλέπει η εθνική νομοθεσία ως προς την περίοδο αυτή. Στο πλαίσιο αυτό, η DTT προβάλλει ότι ούτε η οδηγία 86/653 ούτε η σχετική νομολογία του Δικαστηρίου αναφέρονται σε ενδεχόμενη δοκιμαστική περίοδο και ως εκ τούτου τα μέρη συμβάσεως εμπορικής αντιπροσωπείας μπορούν να συνομολογήσουν τη σχετική ρήτρα κατά τρόπο σύμφωνο με το δίκαιο της Ένωσης.

33. Πάντως, πρέπει να υπομνησθεί ότι, όσον αφορά το δίκαιο της Ένωσης, δυνάμει του άρθρου 288, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ, η οδηγία 86/653 προβλέπει μόνον το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα, ενώ καταλείπει στις εθνικές αρχές την επιλογή του τύπου και των μέσων για την επίτευξη του αποτελέσματος αυτού. Όπως προκύπτει από τη δεύτερη και την τρίτη αιτιολογική της σκέψη καθώς και από τη νομολογία του Δικαστηρίου, η εν λόγω οδηγία αποσκοπεί, μεταξύ άλλων, στην προστασία των εμπορικών αντιπροσώπων στις σχέσεις τους με τους αντιπροσωπευόμενους[14]. Συναφώς, πρέπει να τονιστεί ότι το Δικαστήριο έχει επανειλημμένως υπογραμμίσει τον επιτακτικό χαρακτήρα του κατά τα άρθρα 17 έως 19 της οδηγίας 86/653 συστήματος αποζημιώσεως[15], το οποίο –σε συνδυασμό με τους κανόνες που κατοχυρώνονται στα άρθρα 14 έως 15 της οδηγίας αυτής[16]– έχει ως σκοπό τη συμπλήρωση του συστήματος προστασίας των εμπορικών αντιπροσώπων που καθιερώνει η εν λόγω οδηγία[17]. Περαιτέρω, το Δικαστήριο έχει διευκρινίσει ότι οι κανόνες περί αποζημιώσεως που θέτουν τα άρθρα 17 και 18 της εν λόγω οδηγίας έχουν καθοριστική σημασία, επειδή ορίζουν το επίπεδο προστασίας το οποίο ο νομοθέτης της Ένωσης έκρινε εύλογο να παράσχει στους εμπορικούς αντιπροσώπους στο πλαίσιο της δημιουργίας της ενιαίας αγοράς[18]. Από τα ανωτέρω συνάγεται ότι οι διατάξεις της εθνικής νομοθεσίας πρέπει να συμβάλλουν στην επίτευξη του επιτακτικού αποτελέσματος της οδηγίας 86/653 που συνίσταται στη διασφάλιση υψηλού επιπέδου προστασίας του εμπορικού αντιπροσώπου.

34. Πάντως, η οδηγία 86/653 ουδέν αναφέρει όσον αφορά μια ενδεχόμενη δοκιμαστική περίοδο. Όσο το δίκαιο της Ένωσης δεν ορίζει το επιτρεπτό ή μη της ρήτρας περί της εν λόγω περιόδου, θεωρώ –ακριβώς όπως η DTT, η Γαλλική και η Γερμανική Κυβέρνηση και η Επιτροπή– ότι η συνομολόγηση της εν λόγω ρήτρας εμπίπτει, κατ' αρχήν, στη συμβατική ελευθερία των μερών. Ωστόσο, δεδομένου του σκοπού εναρμονίσεως που επιδιώκει η οδηγία 86/653, η εφαρμογή της και η πρακτική αποτελεσματικότητα των δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται με αυτήν δεν πρέπει να θίγονται από τα έννομα αποτελέσματα που προβλέπει η εθνική νομοθεσία σχετικά με τη δοκιμαστική περίοδο. Σε αντίθετη περίπτωση, η δυνατότητα εφαρμογής των επιτακτικών κανόνων της οδηγίας 86/653 θα εξηρτάτο από το εθνικό δίκαιο[19].

14 Απόφαση της 23ης Μαρτίου 2006, Honyvem Informazioni Commerciali (C-465/04, EU:C:2006:199, σκέψη 19).

15 Απόφαση της 9ης Νοεμβρίου 2000, Ingmar (C-381/98, EU:C:2000:605, σκέψη 21).

16 Συγκεκριμένα, όλες οι προαναφερθείσες διατάξεις περιλαμβάνονται στο κεφάλαιο IV της οδηγίας 86/653 το οποίο επιγράφεται «Σύναψη και λήξη της σύμβασης εμπορικής αντιπροσωπείας».

17 Βλ. προτάσεις μου της 10ης Σεπτεμβρίου 2015 στην υπόθεση Marchon Germany (C-315/14, EU:C:2015:585, σημείο 24).

18 Απόφαση της 17ης Οκτωβρίου 2013, Unamar (C-184/12, EU:C:2013:663, σκέψη 39).

19 Εξάλλου, μπορεί κανείς να διερωτηθεί ως προς την αναγκαιότητα να συνομολογηθεί δοκιμαστική περίοδος στην περίπτωση που η περίοδος αυτή δεν απαμβλύνει τις προϋποθέσεις καταγγελίας της συμβάσεως –μειώνοντας την προθεσμία προειδοποιήσεως–, δεδομένου ότι δεν απαιτείται σε όλες τις περιπτώσεις να είναι η καταγγελία αιτιολογημένη.

Τα αποτελέσματα μιας δοκιμαστικής περιόδου επί του άρθρου 17 της οδηγίας 86/653

35. Επομένως, πρέπει, να εξετασθούν τα πιθανά αποτελέσματα μιας δοκιμαστικής περιόδου επί του δικαιώματος του εμπορικού αντιπροσώπου για αποζημίωση κατά το άρθρο 17 της οδηγίας 86/653 και να καθορισθούν τα όρια τα οποία ενδεχομένως θα τεθούν επί των αποτελεσμάτων αυτών με γνώμονα τους επιτακτικούς κανόνες της οδηγίας αυτής.

36. Το πεδίο εφαρμογής και το περιεχόμενο του άρθρου 17 της οδηγίας 86/653 πρέπει να καθορισθούν λαμβανομένων υπόψη του γράμματός του, του πλαισίου στο οποίο αυτό εντάσσεται και των σκοπών του[20]. Συναφώς, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, το άρθρο 17 της οδηγίας πρέπει να ερμηνεύεται με γνώμονα τον επιδιωκόμενο από αυτήν σκοπό και το σύστημα που αυτή θεσπίζει[21].

Το γράμμα της οδηγίας 86/653

37. Για την ερμηνεία της εν λόγω διατάξεως, πρέπει, κατ' αρχάς, να ληφθεί υπόψη το γράμμα της. Κατά το άρθρο 17, παράγραφος 1, της οδηγίας 86/653, τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα απαραίτητα μέτρα για να εξασφαλίζεται στον εμπορικό αντιπρόσωπο, «μετά τη λύση της σύμβασης εμπορικής αντιπροσωπείας», αποζημίωση ή αποκατάσταση της ζημίας που υπέστη. Συνεπώς, η λύση της συμβάσεως αποτελεί την προϋπόθεση υπό την οποία ο εμπορικός αντιπρόσωπος αποκτά το εν λόγω δικαίωμα. Τούτο συμβαίνει όταν τα μέρη θέτουν τέλος στην εκτέλεση της συμβάσεως, δηλαδή θέτουν τέλος στις υποχρεώσεις εκ της αμφοτεροβαρούς συμβάσεως.

38. Ένα τέτοιο αποτέλεσμα επέρχεται όταν ένας συμβαλλόμενος αποφασίζει να καταγγείλει –ενδεχομένως, υπό λιγότερο αυστηρές προϋποθέσεις[22] –σύμβαση εμπορικής αντιπροσωπείας κατά τη διάρκεια της δοκιμαστικής περιόδου. Όπως έχω ήδη επισημάνει, η ρήτρα περί δοκιμαστικής περιόδου αποσκοπεί στη διευκόλυνση της καταγγελίας της συμβάσεως, προκειμένου να παύσει να υφίσταται συμβατικός δεσμός του συμβαλλομένου με αντισυμβαλλόμενο ο οποίος δεν ανταποκρίνεται στις προσδοκίες του. Ομοίως, δεν πρέπει να θεωρείται ότι η εκτέλεση συμβάσεως εμπορικής αντιπροσωπείας αρχίζει μόνο μετά το πέρας της δοκιμαστικής περιόδου.

39. Συναφώς, η στο πλαίσιο της εθνικής νομοθεσίας ερμηνεία της δοκιμαστικής περιόδου ως περιόδου κατά την οποία η σύμβαση δεν έχει αρχίσει να εκτελείται και ως εκ τούτου το καθεστώς του εμπορικού αντιπροσώπου δεν έχει εφαρμογή αντίκειται στο γράμμα πλειόνων διατάξεων της οδηγίας 86/653, περιλαμβανομένου του άρθρου της 17. Κατά το άρθρο της 1, παράγραφος 1, η οδηγία 86/653 έχει εφαρμογή στις νομοθετικές διατάξεις που ρυθμίζουν τις σχέσεις μεταξύ των εμπορικών αντιπροσώπων και των αντιπροσωπευομένων, δεδομένου ότι ο εμπορικός αντιπρόσωπος είναι εκείνος στον οποίο, ως μεσολαβητή, ανατίθεται σε μόνιμη βάση, μεταξύ άλλων, η διαπραγμάτευση της πωλήσεως ή της αγοράς εμπορευμάτων για άλλο πρόσωπο. Επομένως η σχέση μεταξύ εμπορικού αντιπροσώπου και αντιπροσωπευομένου κατά την έννοια της οδηγίας 86/653 υφίσταται από τη σύναψη της συμβάσεως που έχει ως αντικείμενο την πώληση ή την αγορά εμπορευμάτων από έναν εκ των συμβαλλομένων για τον άλλο συμβαλλόμενο, ανεξάρτητα από το αν η εν λόγω δραστηριότητα πραγματοποιήθηκε κατά τη διάρκεια δοκιμαστικής περιόδου ή όχι.

40. Δυνάμει του άρθρου της 1, η προστασία που θεσπίζει η οδηγία 86/653 καθίσταται επιτακτική από τη σύναψη της συμβάσεως και δεν μπορεί να αποκλεισθεί με οποιαδήποτε συμβατική ρύθμιση των μερών, όπως δείχνει το άρθρο 19 της οδηγίας αυτής, το οποίο διευκρινίζει ότι τα μέρη σε σύμβαση εμπορικής αντιπροσωπείας δεν μπορούν να παρεκκλίνουν από τις διατάξεις των άρθρων 17 και 18

20 Απόφαση της 16ης Απριλίου 2015, Angerer (C-477/13, EU:C:2015:239, σκέψη 26 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

21 Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 3ης Δεκεμβρίου 2015, Quenon K. (C-338/14, EU:C:2015:795, σκέψη 21 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

22 Όχι όμως λιγότερο αυστηρές σε σχέση με τις επιτακτικές διατάξεις της οδηγίας 86/653.

της εν λόγω οδηγίας σε βάρος του εμπορικού αντιπροσώπου. Επομένως, η εθνική νομοθεσία δεν δύναται να προσδώσει διαφορετικό χαρακτηρισμό στην εν λόγω σύμβαση πλην αυτού της συμβάσεως εμπορικής αντιπροσωπείας. Αποκλεισμός της εν λόγω συμβάσεως από το πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης δεν χωρεί.

41. Περαιτέρω, πρέπει να επισημανθεί ότι ο «μόνιμος» χαρακτήρας της υποχρεώσεως του εμπορικού αντιπροσώπου όπως επιτάσσει το άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 86/653 δεν κλονίζεται από τη συνομολόγηση ρήτρας περί δοκιμαστικής περιόδου. Η προϋπόθεση αυτή έχει ως αντικείμενο τον αποκλεισμό από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 86/653 μιας μόνον εντολής η οποία δεν αφορά μελλοντικές πράξεις[23]. Επιπροσθέτως, η δυνατότητα καταγγελίας της συμβάσεως δεν θίγει τον μόνιμο χαρακτήρα της υποχρεώσεως, δεδομένου ότι αρκεί ο εμπορικός αντιπρόσωπος να *αποσκοπεί* στην παροχή μόνιμης υπηρεσίας, ακόμη και στην περίπτωση που δεν είναι δυνατή η επίτευξη του σκοπού αυτού λόγω καταγγελίας της συμβάσεως από τον αντιπροσωπευόμενο. Κατά συνέπεια, η δοκιμαστική περίοδος δεν έχει ως σκοπό τη δημιουργία, υπό φυσιολογικές συνθήκες, μιας καταστάσεως με αποκλειστικά προσωρινό χαρακτήρα. Επομένως δεν πρέπει να θεωρηθεί ότι μια σύντομη δοκιμαστική περίοδος εξαιρείται από το πεδίο εφαρμογής του κατά το άρθρο 17 της οδηγίας 86/653 μηχανισμού αποζημιώσεως, λόγω του ότι η σχέση φέρεται ότι δεν είναι «μόνιμη». Δυνάμει της λειτουργίας του μηχανισμού αυτού και του σκοπού της οδηγίας 86/653, το εν λόγω καθεστώς έχει εφαρμογή αν η λύση της συμβάσεως μπορεί να προκαλέσει οικονομική ζημία στον εμπορικό αντιπρόσωπο.

42. Συνεπώς, πρέπει να γίνει δεκτό ότι η καταγγελία της συμβάσεως κατά τη διάρκεια της δοκιμαστικής περιόδου συνεπάγεται –όπως στην περίπτωση συμβάσεως αορίστου χρόνου– «λύση» κατά την έννοια του άρθρου 17 της οδηγίας 86/653, η οποία χαρακτηρίζεται από την απόσβεση των κύριων συμβατικών υποχρεώσεων.

Η όλη οικονομία της οδηγίας 86/653

43. Το συμπέρασμα αυτό επιρρωννύεται από τη συστηματική ερμηνεία του άρθρου 17 της οδηγίας 86/653. Η δοκιμαστική περίοδος αφορά όχι τις απορρέουσες από τη σύμβαση υποχρεώσεις, αλλά τους τρόπους λύσεώς της. Επομένως, η περίοδος αυτή εμπίπτει στην ίδια κατηγορία κανόνων με αυτούς που περιλαμβάνονται στα άρθρα 14 και 15 της οδηγίας 86/653 οι οποίοι διέπουν τη σύναψη και τη λύση της συμβάσεως εμπορικής αντιπροσωπείας. Ενώ μια σύμβαση ορισμένου χρόνου λύεται με την παρέλευση του χρόνου διάρκειάς της, μια σύμβαση αόριστου χρόνου μπορεί να λυθεί κατόπιν προειδοποιήσεως. Το ίδιο ισχύει στην περίπτωση συμβάσεως με δοκιμαστική περίοδο, με τη μόνη διαφορά ότι οι προϋποθέσεις λύσεώς της μπορούν να είναι, ενδεχομένως[24], περισσότερο ελαστικές. Εντούτοις, ο μηχανισμός και οι συνέπειες της λύσεως παραμένουν οι ίδιοι.

44. Για το σύνολο των σχετικών με τη λύση της συμβάσεως περιπτώσεων που προβλέπονται στα άρθρα της 14 και 15, η οδηγία 86/653 καθιερώνει, στο άρθρο της 17, χωρίς διάκριση, ενιαίο μηχανισμό αποζημιώσεως κατόπιν της λύσεως της συμβάσεως. Από την όλη οικονομία της οδηγίας 86/653 προκύπτει ότι το εν λόγω καθεστώς έχει εφαρμογή ανεξαρτήτως της διαδικασίας που οδήγησε στη λύση της συμβάσεως.

45. Εξάλλου, η δοκιμαστική περίοδος δεν περιλαμβάνεται στις εξαιρέσεις από τη δυνατότητα εφαρμογής του μηχανισμού αποζημιώσεως οι οποίες απαριθμούνται περιοριστικά στο άρθρο 18 της οδηγίας 86/653. Κατά τη διάταξη αυτή, η αποζημίωση του άρθρου 17 της οδηγίας αυτής δεν οφείλεται σε τρεις περιπτώσεις, ήτοι, πρώτον, όταν συντρέχει πταίσμα του εμπορικού αντιπροσώπου

23 Βλ., συναφώς, απόφαση της 16ης Μαρτίου 2006, Poseidon Chartering (C-3/04, EU:C:2006:176, σκέψεις 25 και 26), στην οποία το Δικαστήριο έκρινε, κατ' αρχάς, ότι ο αριθμός των πράξεων που συνήψε ο αντιπρόσωπος αποτελεί κρίσιμο στοιχείο για την εκτίμηση του μόνιμου χαρακτήρα της εντολής. Στο ίδιο πνεύμα, βλ. Rott-Pietrzyk E., «Komentarz do Dyrektywy Rady nr 86/653 z 18 grudnia 1986 roku w sprawie harmonizacji praw państw członkowskich dotyczących niezależnych agentów handlowych», *Problemy Prawne Handlu Zagranicznego*, Uniwersytet Śląski, t. 19/20, 2000, σ. 245.

24 Όχι όμως περισσότερο ελαστικές σε σχέση με τις επιτακτικές διατάξεις της οδηγίας 86/653.

το οποίο, βάσει της εθνικής νομοθεσίας, δικαιολογεί καταγγελία της συμβάσεως χωρίς προειδοποίηση, δεύτερον, όταν ο εμπορικός αντιπρόσωπος έχει καταγγείλει τη σύμβαση και, τρίτον, όταν, μετά από συμφωνία με τον αντιπροσωπευόμενο, ο αντιπρόσωπος εκχωρεί σε τρίτον τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που έχει αναλάβει δυνάμει της συμβάσεως εμπορικής αντιπροσωπείας. Η λύση της συμβάσεως κατά τη διάρκεια μιας δοκιμαστικής περιόδου δεν εμπίπτει σε καμία από τις κατηγορίες αυτές. Περαιτέρω, το Δικαστήριο ήδη είχε την ευκαιρία να υπενθυμίσει ότι οι εξαιρέσεις από τον κανόνα του άρθρου 17 της οδηγίας 86/653, οι οποίες απαριθμούνται στο άρθρο 18 της εν λόγω οδηγίας, πρέπει να ερμηνεύονται στενά [25] και, επομένως, δεν μπορούν να επεκταθούν σε νέα κατηγορία όπως η λύση της συμβάσεως κατά τη διάρκεια της δοκιμαστικής περιόδου.

Ο σκοπός της οδηγίας 86/653

46. Δεδομένου του σκοπού της οδηγίας 86/653, όπως επισημάνθηκε στο σημείο 33 των παρουσών προτάσεων, από το εν λόγω σύστημα αποζημιώσεως προκύπτει ότι το τελευταίο αποκλείει οποιαδήποτε ερμηνεία του άρθρου 17 της εν λόγω οδηγίας δυνάμενη να αποδειχθεί ότι λειτουργεί σε βάρος του εμπορικού αντιπροσώπου [26]. Όσον αφορά την από το αιτούν δικαστήριο εφαρμογή του άρθρου 17 της οδηγίας 86/653 σε περίπτωση λύσεως της συμβάσεως εμπορικής αντιπροσωπείας κατά τη διάρκεια της συμφωνηθείσας δοκιμαστικής περιόδου, η συνομολόγηση ρήτρας περί μιας τέτοιας περιόδου δεν μπορεί να στερήσει από τον εμπορικό αντιπρόσωπο τα δικαιώματα που αυτός αντλεί από την εφαρμογή του άρθρου 17 της οδηγίας 86/653. Επομένως, δεν είναι επιτρεπτός ο αποκλεισμός, κατ' αρχήν, όλων των δικαιωμάτων του εμπορικού αντιπροσώπου προς αποζημίωση δυνάμει του συστήματος του άρθρου 17 της οδηγίας 86/653 όταν η λύση της συμβάσεως εμπορικής αντιπροσωπείας επέρχεται κατά τη διάρκεια της δοκιμαστικής περιόδου.

47. Ο επιτακτικός χαρακτήρας του μηχανισμού προστασίας των δικαιωμάτων του εμπορικού αντιπροσώπου επιβεβαιώνεται από το άρθρο 19 της οδηγίας 86/653, το οποίο απαγορεύει στα μέρη να εισάγουν εξαιρέσεις από τα άρθρα 17 και 18 της ίδιας οδηγίας σε βάρος του εμπορικού αντιπροσώπου [27]. Πάντως, το γεγονός της συνάψεως της συμβάσεως με τη συνομολόγηση ρήτρας περί δοκιμαστικής περιόδου κατά τη διάρκεια της οποίας το καθεστώς που κατοχυρώνουν τα άρθρα 17 και 18 της οδηγίας 86/653 δεν μπορεί να έχει εφαρμογή αποτελεί σαφώς τέτοιου είδους εξαίρεση.

48. Εξάλλου, και όπως ορθώς επισήμαναν η Γερμανική Κυβέρνηση και η Επιτροπή, ο αποκλεισμός της εφαρμογής του μηχανισμού αποζημιώσεως κατά τα άρθρα 17 και 18 της οδηγίας 86/653 απλώς μέσω συνομολογήσεως ρήτρας περί δοκιμαστικής περιόδου, θα άνοιγε την πόρτα σε καταχρηστικές συμπεριφορές. Τούτο ενέχει τον κίνδυνο να ενθαρρυνθεί η καταστρατήγηση των κανόνων σχετικά με την προστασία του εμπορικού αντιπροσώπου από τους αντιπροσωπευόμενους μέσω της προβλέψεως μακρών δοκιμαστικών περιόδων κατόπιν των οποίων δεν θα οφείλεται αποζημίωση για τις υποθέσεις που ο εμπορικός αντιπρόσωπος έφερε στον αντιπροσωπευόμενο.

49. Το αποτέλεσμα αυτό αντίκειται διττώς στις επιτακτικές διατάξεις της οδηγίας 86/653, ήτοι η άρνηση οποιασδήποτε αποζημιώσεως σε περίπτωση λύσεως της συμβάσεως εμπορικής αντιπροσωπείας κατά τη διάρκεια της δοκιμαστικής περιόδου θα συνεπαγόταν επέκταση των εξαιρέσεων από τη δυνατότητα ασκήσεως των παρασχεθέντων δικαιωμάτων –όπως αυτές απαριθμούνται περιοριστικά στο άρθρο 18 της οδηγίας 86/653– και, παράλληλα, μείωση του επιπέδου προστασίας το οποίο επιδιώκει η εν λόγω οδηγία.

25 Απόφαση της 28ης Οκτωβρίου 2010, Volvo Car Germany (C-203/09, EU:C:2010:647, σκέψη 42).

26 Απόφαση της 26ης Μαρτίου 2009, Semen (C-348/07, EU:C:2009:195, σκέψη 21).

27 Βλ., επίσης, απόφαση της 9ης Νοεμβρίου 2000, Ingmar (C-381/98, EU:C:2000:605, σκέψη 22

50. Τέλος, η δυνατότητα εφαρμογής του κατά το άρθρο 17 της οδηγίας 86/653 μηχανισμού αποζημιώσεως από την έναρξη της δοκιμαστικής περιόδου δεν οδηγεί στο ενδεχόμενο η σχέση εμπορικής αντιπροσωπείας να μην μπορεί ποτέ να λυθεί χωρίς την καταβολή αποζημιώσεως και, ως εκ τούτου, να μη λαμβάνονται επαρκώς υπόψη τα συμφέροντα του αντιπροσωπευομένου. Συγκεκριμένα, το άρθρο 17, παράγραφος 2, στοιχείο α′, της οδηγίας 86/653 προβλέπει επιτακτικώς και χωρίς προηγούμενη εξαίρεση χρηματική αποζημίωση, αλλά μόνο «αν και εφόσον» η δραστηριότητα του εμπορικού αντιπροσώπου οδήγησε σε σημαντική ανάπτυξη των εμπορικών σχέσεων του αντιπροσωπευομένου παράγοντας αποτελέσματα των οποίων η ισχύς εκτείνεται πέραν της διάρκειας της συμβάσεως αντιπροσωπείας. Περαιτέρω, η καταβολή της αποζημιώσεως αυτής πρέπει είναι δίκαιη, λαμβανομένων υπόψη όλων των περιστάσεων[28]. Συναφώς, πρέπει να επισημανθεί, όπως διαπιστώθηκε στο σημείο 26 των παρουσών προτάσεων, ότι το εν λόγω σύστημα αποζημιώσεως έχει ανταποδοτικό χαρακτήρα βάσει των επιδόσεων του εμπορικού αντιπροσώπου. Συνεπώς, όταν, σύμφωνα με τα εν λόγω κριτήρια, πρέπει να καταβληθεί αποζημίωση, το γεγονός ότι η σύμβαση λύθηκε κατά τη διάρκεια της δοκιμαστικής περιόδου δεν αρκεί για να αποτρέψει την καταβολή αποζημιώσεως. Τέλος, η λύση της συμβάσεως κατά τη διάρκεια της δοκιμαστικής περιόδου ενδέχεται να επιφέρει τα ίδια αποτελέσματα με αυτά της λύσεως συμβάσεως αορίστου χρόνου, δηλαδή οικονομική ζημία. Αντιθέτως, αν δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις του άρθρου 17, παράγραφοι 2 και 3, της οδηγίας 86/653, δεν οφείλεται αποζημίωση στον εμπορικό αντιπρόσωπο, ανεξαρτήτως του αν η σύμβαση λύθηκε κατά τη διάρκεια της δοκιμαστικής περιόδου ή όχι. Τούτο απορρέει επίσης από το γεγονός ότι το σύστημα αποζημιώσεως δεν αποσκοπεί στην επιβολή κυρώσεως λόγω λύσεως της συμβάσεως, αλλά στην καταβολή αποζημιώσεως στον εμπορικό αντιπρόσωπο για τις παρασχεθείσες υπηρεσίες του οι οποίες εξακολουθούν να παράγουν αποτελέσματα όσον αφορά τις μελλοντικές δραστηριότητες του αντιπροσωπευομένου.

Πρόταση

51. Υπό το πρίσμα των προεκτεθέντων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στο προδικαστικό ερώτημα του Cour de cassation (Ανωτάτου Ακυρωτικού Δικαστηρίου, Γαλλία) ως εξής:

Η οδηγία 86/653/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 1986, για τον συντονισμό των δικαίων των κρατών μελών όσον αφορά τους εμπορικούς αντιπροσώπους (ανεξάρτητους επαγγελματίες), πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι η διάταξη του άρθρου της 17 έχει εφαρμογή όταν η λύση της συμβάσεως εμπορικής αντιπροσωπείας επέρχεται κατά τη διάρκεια της προβλεπόμενης στη σύμβαση αυτή δοκιμαστικής περιόδου.

28 Απόφαση της 28ης Οκτωβρίου 2010, Volvo Car Germany (C-203/09, EU:C:2010:647, σκέψη 44).